

Adam Sadowski

Uniwersytet Łódzki
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Katedra Logistyki
adam.sadowski@uni.lodz.pl

LOGISTYKA SPOŁECZNA. DYSKURS PARADYGMATYCZNY

Streszczenie: Wzrost rangi problemów społecznych we współczesnym świecie, takich jak kryzys migracyjny w Europie czy starzenie się społeczeństwa i wzrost zachorowań na choroby cywilizacyjne, zwrócił uwagę środowiska naukowego na możliwości wykorzystania istniejącego paradygmatu logistyki do wyjaśnienia i rozwiązania problemów społecznych. Logistyka społeczna, stanowiąc propozycję ujęcia podmiotowego społecznie ukierunkowanych logistik szczegółowych, w których przeważają zagadnienia o charakterze społecznym, zaczyna być uznawana za trzecią „czystą” postać logistyki, obok logistyki wojskowej i gospodarczej. Kontrowersje z tym związane wymagają głębszej refleksji nad paradygmatem logistyki z perspektywy filozofii nauki. W artykule poddano weryfikacji hipotezę o współistnieniu logistyki społecznej w ramach logistyki wojskowej i gospodarczej, odrzucającą *novum* logistyki społecznej na poziomie konceptualnym.

Słowa kluczowe: paradygmat, logistyka społeczna, logistyka wojskowa, logistyka gospodarcza.

JEL Classification: L20, L21, M20.

Wprowadzenie

Występujące zróżnicowanie w postrzeganiu logistyki społecznej przez środowisko naukowe stanowi pole do podjęcia dyskusji naukowej nad miejscem i perspektywami rozwoju tego kierunku badań w świetle teorii logistyki. Przyjmowane przez badaczy postawy naukowe i światopoglądowe w stosunku do logistyki społecznej wyrażają się akceptacją i zrozumieniem dla potrzeby prowadzenia badań, jak również odrzuceniem i negowaniem jej dopiero krystalizu-

jących się podstaw teoretycznych. Faza, w jakiej znajduje się logistyka społeczna, może być określona aktualnie jako *in statu nascendi*, co w porównaniu do logistyki wojskowej czy logistyki biznesu wpływa bezpośrednio na jej słabość i brak wyraźnie nakreślonych granic poznania. Jeśli w wyszukiwarce Google Scholar wpisujemy odpowiednio hasła: „military logistics”, „business logistics” i „social logistics”, uzyskamy odpowiednio: 403 000 wyników w 0,05 s, 1 180 000 wyników w 0,09 s i **1 120 000** wyników w 0,03 s. Gdy powtórzymy ten eksperyment, używając języka polskiego, otrzymamy kolejno: 3950 wyników w 0,05 s, 13 000 wyników w 0,14 s, i **11 200** wyników w 0,04 s (stan na dzień: 29.11.2016). Potwierdza to tezę o stopniowym przechodzeniu w badaniach nad logistyką do kwestii społecznych, które w przyszłości będą zajmowały pierwszoplanową rolę w prowadzeniu dyskursu naukowego w naukach o zarządzaniu. Być może na zmiany te należy spojrzeć z szerszej perspektywy, a mianowicie zmian cywilizacyjnych. Na świecie tworzenie podstaw współczesnego społeczeństwa odbywało się w przeszłości przeważnie przy użyciu siły, czego wyrazem były liczne wojny. Po nich następował okres względnej stabilizacji, który sprzyjał rozwojowi gospodarki. Współcześnie główne problemy w skali światowej nie dotyczą wyłącznie konfliktów zbrojnych i problemów gospodarczych, ale przede wszystkim dotyczą ludzi, ich miejsca i roli w społeczeństwie, które w zasadniczy sposób różnią się od modeli społecznych występujących w historii.

Celem artykułu jest zbadanie stopnia, w jakim logistyka społeczna wpisuje się w istniejący paradygmat logistyki, stanowiąc odrębną, autonomiczną koncepcję logistyczną. Opierając się na dokonany tematycznym przeglądzie literatury krajowej i zagranicznej, w rozważaniach weryfikacji poddano hipotezę o współistnieniu kwestii społecznych w ramach logistyki wojskowej i logistyki gospodarczej. Artykuł ma charakter w pełni teoretyczny i zawiera rozważania nad podstawowymi kategoriami teoretycznymi logistyki z perspektywy zmian zachodzących w jej postrzeganiu.

1. Podstawy i przyczyny delimitacji logistyki społecznej w teorii logistyki

Współczesna teoria logistyki rozwinęła się w następstwie ustalenia reguł i zasad odnoszących się do prowadzenia działań militarnych zorientowanych na **skuteczność** osiągania celów organizacji militarnych. Już w starożytności logistyka wojny była postrzegana przez pryzmat filozofii, a więc poszukiwano jej naukowych podstaw [Sun i Sun, 2004], które mogłyby być podstawą do działań

w rozumieniu współczesnych doktryn logistycznych w logistyce wojskowej. Zasady te odnosiły się przede wszystkim do sposobów przemieszczania oddziałów, uwzględniając wszelkie niezbędne zasoby, które są potrzebne do osiągnięcia celów militarnych. Już wtedy istniały bardzo zróżnicowane podejścia do kwestii społecznych – w postaci zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej podczas realizacji operacji logistycznych. Społeczne konsekwencje przyjętych zasad logistyki wojskowej pozostawały w pewnym sensie poza sferą rozważań na gruncie filozofii. Przyjmowano, że koszty społeczne logistyki wojskowej stanowią efekt rezydualny, którego nie sposób wyeliminować ze względu na często nieprzewidywalny rezultat bitew i wojen. Stwierdzenie to odnosi się zarówno do ludności cywilnej na obszarze objętym konfliktem, jak i stron uczestniczących w konflikcie. W konsekwencji decyzje o ochronie ludności cywilnej lub o zaniechaniu takich działań wywierały bezpośrednie skutki społeczne, w wielu przypadkach nawet cywilizacyjne, pozostając w konflikcie z filozofią logistyki wojskowej i sztuki wojennej. Uwzględnianie potrzeb społecznych z punktu widzenia teatru wojny ogranicza skuteczność działań militarnych, wywierając negatywny wpływ na zachodzące transformacje logistyczne, przede wszystkim czasowo-przestrzenne.

Dużo później, biorąc pod uwagę ugruntowany historycznie bogaty dorobek naukowy logistyki wojskowej, logistyka gospodarcza przejęła i dostosowała do swoich potrzeb filozofię organizacji przepływów zasobów stosowaną w czasie konfliktów zbrojnych. Zasadniczo przyjęto te same zasady, które decydowały o skuteczności działań w logistyce wojskowej, zwracając jednocześnie uwagę na **efektywność** realizowanych działań logistycznych [Stankiewicz, 1968]. Przyjęcie orientacji na zapewnienie efektywności wszelkich działań zachodzących w ramach systemów logistycznych w sferze gospodarczej należy uznać za główną przyczynę, która doprowadziła do konceptualizacji logistyki gospodarczej we współczesnej postaci. Tym samym widoczne stały się różnice w sposobie postrzegania celów logistyki w ramach filozofii logistyki wojskowej i gospodarczej. W rezultacie proces powstawania i rozwoju systemów logistycznych w ujęciu funkcjonalno-strukturalnym miał odmienny charakter w obszarze wojskowości i gospodarki. Hierarchiczne typy struktur organizacyjnych, charakterystyczne dla logistyki wojskowej i systemów logistycznych rodzajów sił zbrojnych, zostały w gospodarce zastąpione strukturami płaskimi o wysokiej elastyczności, co wpłynęło bezpośrednio na sposoby i możliwości realizacji działań logistycznych.

Filozofia organizacji przepływu zasobów, przede wszystkim nawiązująca do strumieni dóbr realnych, ale także informacyjnych i środków pieniężnych, odnosiła się w każdym z wymienionych przypadków do struktur społecznych. Istniejąca struktura społeczna decydowała zarówno o możliwościach, jak i po-

trzebach logistycznych, stanowiąc element konieczny w realizacji działań logistycznych oraz budowie struktur logistycznych – wojskowych i gospodarczych. Decydowała ona w wielu przypadkach o sukcesie lub porażce przyjętej strategii logistycznej, stanowiąc naturalne otoczenie dla tworzonych systemów logistycznych oraz źródło niezbędnych zasobów materialnych, a także ludzkich dla jego funkcjonowania. Rozważając zasadność wyróżnienia logistyki społecznej i nadania jej statusu trzeciej, przez niektórych badaczy uznawanej „czystej postaci” logistyki, należy się odwołać do teorii logistyki, by nakreślić jej ramy teoretyczne. Przyjmując, że jedyną wspólną cechą dla dotychczasowych uwag poczynionych na temat logistyki wojskowej i gospodarczej jest ich **niejednolitość**, powinna ona także obejmować logistykę społeczną. Wynikające z niej własności ogólne teorii logistyki dotyczą [Kalisiak-Mędelska, Sadowski i Szoltysek, 2016]:

- 1) braku możliwości stworzenia podstaw metodologicznych w sensie ścisłym,
- 2) ograniczonej uniwersalności stosowania wszystkich znanych modeli teoriopoznawczych (indukcyjnych, dedukcyjnych i abdukcyjnych),
- 3) wielości systemów, które mogą być przyjmowane jako podstawowe modele – ideały logistyczne – w badaniach naukowych,
- 4) nierozstrzygalności wśród możliwych do przyjęcia paradygmatów oraz ich zmienności w zależności od występującej postaci logistyki (logistyka wojskowa, gospodarcza, społeczna),
- 5) inkluzji logistyki w teorii zarządzania łańcuchami dostaw,
- 6) ogólnej orientacji empirycznej teorii logistyki i prowadzenia badań na gruncie wielu nurtów filozoficznych, takich jak empiryzm, pragmatyzm, redukcjonizm czy pozytywizm,
- 7) systemowych, prakseologicznych lub systemowo-prakseologicznych źródeł wnioskowania w logistyce, np. teoria systemów ogólnych v. teoria kosztów transakcyjnych,
- 8) heterogenicznego (deterministycznego, stochastycznego lub stochastyczno-deterministycznego) charakteru przepływów fizycznych.

Logistyka społeczna, nawiązująca bezpośrednio do teorii struktur społecznych [Sztompka, 2001], odnosi się do zbioru pewnych szczególnych zasad kształtujących rozwój społeczny na podstawie fizycznych przepływów zasobów: fizycznych, informacyjnych oraz środków pieniężnych, których nadrzędnym celem jest zaspokojenie potrzeb społecznych. Przyjmując historyczną zmienność potrzeb społecznych za czynnik sprawczy zachodzących zmian społeczno-gospodarczych, można przyjąć hipotezę o istnieniu logistyki społecznej już w czasach starożytnych [Gawel, 1997]. Zastanawiać może jednak brak nadania jej postaci skodyfikowanej w formie zbioru zasad i brak nadania jej naukowego

charakteru, np. w postaci filozofii, jak w przypadku logistyki wojskowej. Istniejąca luka wynikająca z braku zapisów historycznych w pewnym sensie została wypełniona przez rozwój sztuki i kultury, które stanowią szczątkowe materiały faktograficzne o funkcjonowaniu struktur społecznych w starożytności.

Biorąc pod uwagę wymienione wyżej własności logistyki, należy rozważyć naukowe podstawy delimitacji logistyki społecznej. Przyjmując za punkt wyjścia do rozważań orientację empiryczną teorii logistyki, we współczesnych strukturach społecznych można wskazać obszary, w których zachodzące przepływy zasobów wynikają w sposób bezpośredni z potrzeb społecznych. Potrzeby te traktowane w sposób zagregowany – na poziomie grupy społecznej – przyjmują postać skonkretyzowanych przepływów dóbr realnych cennych z punktu widzenia społeczeństwa. Przepływy te mogą obejmować określoną grupę społeczną lub tylko jej fragment w zależności od charakteru dóbr realnych stanowiących przedmiot przepływu, zgodnie z teorią dóbr publicznych ustalającą prawo dostępu do określonych kategorii dóbr. Istniejące systemy społeczne implikują niejako tworzenie systemów logistyki społecznej, co jest zgodne z inną własnością logistyki społecznej, którą jest wielość systemów.

2. Paradygmat logistyki. Kontekst oczekiwań społecznych

Przyjęcie określonego paradygmatu w nauce wiąże się z akceptacją określonego wzorca dociekań naukowych w danej dziedzinie wiedzy [Kuhn, 2011]. Nauki społeczne, w obszarze których rozwijała się logistyka wojskowa, a w późniejszym okresie nauki o bezpieczeństwie, obejmują również nauki ekonomiczne i nauki o zarządzaniu, stanowią punkt wyjścia do dyskusji nad paradygmatem logistyki. Zarówno na poziomie ontologicznym, epistemologicznym, jak i metodologicznym można odszukać wspólne źródła stanowiące podstawy współczesnej logistyki wojskowej i gospodarczej. Dotyczy to zasad ogólnych, które są stosowane w ramach systemów logistyki wojskowej i gospodarczej bez względu na rodzaj i charakter przepływu zasobów. Jednakże dążenie do autonomii logistyki gospodarczej w stosunku do logistyki wojskowej doprowadziło do sytuacji braku przejrzystości na poziomie aksjomatycznym, czyli podstawowych kategorii, którymi posługują się teoretycy z wymienionych obszarów. Przykładem takiego przypadku jest problem rozpatrywania dowolnego systemu abstrakcyjnego. Przyjęta powszechnie metodologia badań w logistyce wojskowej zakłada wyróżnienie trzech poziomów badań, kolejno: strategicznego, operacyjnego i taktycznego. W logistyce gospodarczej również są one stosowane, tylko w innej

kolejności, tj. strategiczny, taktyczny i operacyjny, a w niektórych podejściach tylko strategiczny i operacyjny. Podany przykład ilustruje nie tylko różnice w posługiwaniu się określonymi kategoriami, ale także wskazuje na całkowitą zawodność stosowania analogii bez znajomości różnic występujących między teoriami i rozpatrywanymi systemami abstrakcyjnymi.

Ugruntowany historycznie paradygmat logistyki wyrażający się orientacją na przepływy fizyczne i towarzyszące im przepływy informacji i środków pieniężnych obejmuje zapewnienie dostępności dóbr realnych finalnym odbiorcom. Zasadnicza różnica leżąca u podstaw teoretycznych logistyki wojskowej i gospodarczej wypływa z odmiennego definiowania potrzeb podmiotów i celu logistyki przy identycznym przedmiocie przepływu. Główną przyczyną powstawania potrzeb w logistyce wojskowej jest potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa *sensu largo* społeczeństwu na określonym terytorium w czasie pokoju oraz potrzeba skierowania przepływów fizycznych do jednostek bojowych w czasie kryzysu. Istota powstawania kryzysu najczęściej ma podłoże polityczne, stąd współcześnie występujące silne związki logistyki wojskowej z politologią i stosunkami międzynarodowymi. W logistyce gospodarczej potrzeby w zakresie przepływów fizycznych wynikają z innych przesłanek. Są nimi potrzeby konsumpcji i inwestowania w środki trwałe wyrażane przez decyzje podmiotów indywidualnych (pojedynczych członków społeczeństwa) oraz instytucjonalnych – różnego rodzaju organizacji. Zwłaszcza potrzeby konsumpcyjne, które mają charakter powtarzalny w czasie, przyjmując często postać rozkładu ciągłego, wykazują tendencje do podejmowania działań zarządczych charakterystycznych dla procesu optymalizacji systemu. Takich możliwości ze względu na odmienny charakter potrzeb nie dostarczają w pełni systemy logistyki wojskowej, w ramach których zachodzą procesy o rozkładzie dyskretnym. W konsekwencji termin „dostępność” odnoszony do całokształtu działań logistycznych jest interpretowany w różny sposób w zależności od kontekstu.

Dokonując syntezy poczynionych uwag nad problemowym i kontekstowym charakterem paradygmatu logistyki, należy rozważyć jego stosowanie w odniesieniu do logistyki społecznej. Przyjmując za punkt wyjścia w dyskusji nad zasadnością stosowania klasycznego paradygmatu logistyki do kwestii społecznych istotę i mechanizm powstawania potrzeb społecznych, a także ich usytuowanie w dziedzinach nauki, można napotkać trudności w jego jednoznacznej akceptacji w przypadku przepływów fizycznych inicjowanych potrzebami społecznymi. Pierwszą wątpliwość budzi przyjęcie konieczności występowania przepływów fizycznych w odniesieniu do zjawisk społecznych. W wielu przypadkach pierwszoplanową rolę odgrywają przepływy informacji, które prowadzą do radykal-

nych zmian struktur i zachowań społecznych, a przepływy fizyczne mają funkcję uzupełniającą. Dotyczy to także przepływów środków pieniężnych i mechanizmu ich alokacji w sieci. Druga wątpliwość dotyczy istoty procesu tworzenia wartości w logistyce społecznej. W przypadku logistyki społecznej wartości postrzegane jako cenne dla społeczeństwa mają często wymiar niematerialny i nie sposób je przyrównać do wartości wynikających z prawa do posiadania dóbr realnych. Wartości te mogą wynikać z dostępności sektora usług publicznych lub dostępu do wysokiej jakości dóbr publicznych. Zatem łańcuch tworzenia wartości w rozumieniu nauk o zarządzaniu wykazuje różnice w przypadku logistyki społecznej. W konsekwencji kwestie społeczne wykraczają poza paradygmat logistyki lub znajdują się w jego granicznych punktach, co wymaga odpowiedzi na pytanie o usytuowanie logistyki społecznej w teorii logistyki.

3. Kwestie społeczne w teorii logistyki. Próba usytuowania

Empiryczna orientacja teorii logistyki przesądziła o miejscu zainicjowania badań naukowych nad problemami społecznymi w logistyce i w późniejszym okresie nad logistyką społeczną. Azjatyckie ośrodki naukowe jako jedne z pierwszych na świecie przedstawiły propozycje wyróżnienia logistyki społecznej obok logistyki wojskowej i gospodarczej jako autonomicznej teorii poznania zjawisk społecznych w ramach paradygmatu logistyki. W krajach takich jak Chiny czy Indie występujące z dużym nasileniem problemy społeczne niejako sprowokowały i skierowały zainteresowania teoretyków logistyki na społeczne aspekty przepływów zasobów. W późniejszym okresie również ośrodki amerykańskie [Coleman, 1988] i europejskie [Tenhunen, 2008], w tym krajowe, podjęły się prac głównie koncepcyjnych nad logistyką społeczną.

Podstawowy problem stojący przed logistyką społeczną z punktu widzenia epistemologii zawiera się w przyjmowaniu zbyt szerokiej, uznaniowej i często dowolnie definiowanej przestrzeni poszukiwań dla zjawisk o charakterze społecznym. Świadczą o tym próby definiowania logistyki społecznej odnoszące się do skrajnie różnych podstaw naukowych. Niektóre odwołują się do klasycznego paradygmatu logistyki, wskazując jedynie na specyfikę przepływu wybranych strumieni zasobów w świetle oczekiwań społecznych [Kołodziejczyk i Szołtysek, 2009]. Inne sytuują logistykę społeczną w antropologii, traktując ją jako narzędzie rozwoju teorii poznania nad wzajemnymi relacjami występującymi pomiędzy technologią, kulturą a strukturą społeczną [Tenhunen, 2008] i odnosząc ją do przepływów informacji. Jeszcze inne prace naukowe, wykazując pe-

wien radykalizm poglądów naukowych, postulują kreowanie własnej tożsamości logistyki społecznej, odnosząc się do wielości zasad zaczerpniętych głównie z nauk społecznych [Kisilowski i Zawila-Niedzwiedzki, 2016], takich jak zarządzanie publiczne i zarządzanie kryzysowe, co oznacza całkowite odrzucenie paradygmatu logistyki klasycznej.

Nakreślona sytuacja wynika ze wspomnianej wcześniej niejednorodności teorii logistyki i poddaje pod dyskusję potrzebę wyróżniania logistyki społecznej na poziomie zarówno aksjologicznym, epistemologicznym, jak i metodologicznym, co nie wyklucza empirycznych badań nad np. logistyką w ochronie zdrowia, logistyką w ratownictwie medycznym, logistyką publiczną czy logistyką humanitarną. Wynika to z wielości systemów logistycznych, które są rozpatrywane w teorii logistyki przede wszystkim na podstawie podejścia systemowego – na poziomie systemów abstrakcyjnych. Inkluzja typowa dla sposobu myślenia w logistyce wskazuje, że systemy logistyki wojskowej i gospodarczej zawierają komponenty społeczne, które odpowiadają realizacji potrzeb społecznych. „Społeczna odpowiedzialność logistyki” obejmuje wszystkie znane logistyki szczegółowe i w pewnym sensie rozwiązuje kwestię delimitacji logistyki społecznej w teorii logistyki. Co więcej, zachodzące zmiany cywilizacyjne jedynie ujawniły społeczną rolę logistyki w przechodzeniu do społeczeństwa cyfrowego, w którym podstawowy akcent położony jest na globalny przepływ informacji w systemach. Znajduje to potwierdzenie w badaniach nad wykorzystaniem analizy sieci społecznych w logistyce [Carter, Ellram i Tate, 2007], które rzucają nowe światło na prawdziwą naturę logistyki. Prowadzi to do konstatacji, że pierwotną kategorią w teorii logistyki, która została pominięta w historii logistyki, jest logistyka społeczna, a logistyka wojskowa i gospodarcza mają charakter wtórny. Przyjmując idee filozofii redukcjonizmu, można dostrzec, że potrzeby społeczne są zaspokajane przez komponenty istniejące w dotychczasowych systemach logistyki.

Podsumowanie

Ugruntowany w środowisku naukowym paradygmat logistyki, którego najważniejszym elementem jest fizyczne ujmowanie przepływów zasobów zachodzących w systemach w wymiarze czasowym, przestrzennym, ilościowym i jakościowym, w obliczu postępu technicznego i przemian społecznych ogranicza lub całkowicie wyklucza niektóre zorientowane empirycznie na przepływy informacji koncepcje, takie jak logistyka edukacyjna, pedagogiczna, logistyka

mediów czy logistyka polityczna. Powstanie globalnych sieci społecznościowych wywarło ogromny wpływ na istniejące struktury społeczne oraz sieci relacji międzyludzkich i międzyorganizacyjnych. Wizja wojny przyszłości, która będzie się rozgrywać w sieciach informatycznych i rzeczywistości wirtualnej, zmieniła zasadniczo sposób postrzegania logistyki wojskowej i jej zasad. Osiągnięty w logistyce gospodarczej poziom obsługi klienta, bliski doskonałości, skłania do stałego poszukiwania nowych wartości dla klienta, odpowiadających jego potrzebom i oczekiwaniom.

Podjęty w rozważaniach dyskurs paradygmatyczny nie daje jednoznacznej odpowiedzi, czy logistyka społeczna stanowi trzecią „czystą” postać logistyki, która powinna w teorii stworzyć własną tożsamość. Hipoteza o współlistnieniu komponentów logistyki społecznej w ramach rozwiniętych koncepcji logistyki wojskowej i gospodarczej została potwierdzona, co wiąże się z faktem, że u podstaw rozwoju wszelkich koncepcji logistycznych leżą zmieniające się w czasie potrzeby i struktury społeczne, które określają poziom rozwoju cywilizacyjnego. Stopniowe przenoszenie badań w logistyce na poziom systemów abstrakcyjnych przybierających postać sieci i w konsekwencji przyjmowanie jako paradygmat teorii zarządzania łańcuchami dostaw, w których kluczową rolę odgrywają relacje i współzależności, nakreślają nowy paradygmat w postaci teorii sieci społecznych ze wszelkimi ich konsekwencjami [Sadowski, 2015]. Pojemność treści, które mogą być rozpatrywane w obszarze sieci społecznych w połączeniu z ontologią systemów informatycznych, prowadzi do zupełnie odmiennego postrzegania logistyki oraz odejścia od klasycznego postrzegania kwestii efektywności i skuteczności systemów. Sieci społeczne opierają swoje funkcjonowanie na kompromisie pomiędzy efektywnością i skutecznością zaspokajania potrzeb społecznych, wykorzystując heterogeniczny charakter przepływów zasobów.

Literatura

- Carter C.R., Ellram L.M., Tate W. (2007), *The Use of Social Network Analysis in Logistics Research*, „Journal of Business Logistics”, Vol. 28(1), s. 137-168.
- Coleman J.S. (1988), *Social Capital in the Creation of Human Capital*, „American Journal of Sociology”, Vol. 94, s. 95-120.
- Doktryna Logistyczna Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (2014), MON, Bydgoszcz.
- Gawel J.E. (1997), *Herzberg's Theory of Motivation and Maslow's Hierarchy of Needs, Practical Assessment*, „Research & Evaluation”, Vol. 5(11), s. 3.

- Kalisiak-Mędelska M., Sadowski A., Szoltysek J. (2016), *Logistyka społeczna. Teoria i zastosowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kisilowski M., Zawila-Niedzwiedzki J. (2016), *Odkrywanie 'DNA' logistyki społecznej. Ujęcie fenomenologiczne i aksjologiczne*, „Marketing i Rynek”, nr 10, s. 337-350.
- Kołodziejczyk P., Szoltysek J. (2009), *Epistemologia logistyki społecznej*, „Przegląd Organizacji”, nr 4, s. 21-24.
- Kuhn T.S. (2011), *Struktura rewolucji naukowych*, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa.
- Nowicka-Skowron M. (2000), *Efektywność systemów logistycznych*, PWE, Warszawa.
- Popper K. (1977), *Logika odkrycia naukowego*, Warszawa, s. 215, cyt. za E. Pietruska-Madej (1980), *W poszukiwaniu praw rozwoju nauki*, PWN, Warszawa, s. 181.
- Stankiewicz W. (1968), *Logistyka. Z zagadnień gospodarki wojskowej państw NATO*, MON, Warszawa.
- Sadowski A. (2015), *Restrukturyzacja logistyki i zarządzania łańcuchami dostaw w obliczu wyzwań gospodarki cyrkulacyjnej*, „Studia Ekonomiczne”, nr 249, s. 185-192.
- Sun T., Sun P. (2004), *Sztuka wojny*, Helion, Gliwice.
- Sztompka P. (2001), *Socjologia*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Tenhunen S. (2008), *Mobile Technology in Village: ICTs, Culture, and Social Logistics in India*, „Journal of the Royal Anthropological Institute”, Vol. 14(3), s. 515-534.

SOCIAL LOGISTICS. PARADIGM DISCOURSE

Summary: Increased importance of social problems in the modern world, such as migration crisis in Europe, or ageing of the population and increase in the number of civilization diseases has drawn the attention of scientific community to the possibility of using the existing paradigm of logistics to clarify and solve social problems. Social logistics constitutes a proposal of subjective conceptualization of socially-oriented detailed logistics, in which social matters dominate, and begins to be recognized as third, “pure” form of logistics apart from military and economic logistics. The related controversy requires deep reflection on the paradigm of logistics from the perspective of the philosophy of science. In the article one verifies the hypothesis on coexistence of social logistics within the frames of military and economic logistics, rejecting the novum of social logistics as a concept.

Keywords: paradigm, social logistics, military logistics, economic logistics.